

Campsentelles, 5
2000

CENTRE D'ESTUDIS SANTFOSTENCS
AMICS DE CABANYES

Quan la mili es feia a l'Àfrica

LLUÍS
BOSCH I ROCA

Introducció

El 1906 França i Espanya es van repartir l'actual Regne de Marroc, creant-se dos protectorats. El protectorat espanyol, molt més petit que el francès, ocupava una reduïda franja al nord del Marroc i comprenia les regions del Rif, Gomara i Yebala, tenint com a principals ciutats Ceuta, Melilla, Tetuan i Laratxe. Quan el 1956 el Marroc assolí la independència Ceuta i Melilla quedaren com a úniques places de sobirania espanyola, ja que Ceuta pertany a la corona espanyola des del 1580 i Melilla des del 1497. És per això que durant la primera meitat del segle XX, molts catalans anaren a complir el seu servei militar a l'Àfrica, que és com popularment s'anomenava el protectorat espanyol del Marroc.

La zona de Melilla va patir una sèrie de guerres bastant cruentes com fou el setge de Melilla al segle XVII per part dels marroquins o la guerra de 1909, durant la qual els rifenys emboscaren i derrotaren les tropes espanyoles al Barranco del Lobo, prop del Gurugú. El juliol

de 1921 tingué lloc l'anomenat Desastre d'Annual, en el qual bona part de la guarnició de Melilla va ser delmada per les tropes d'Abd el-Krim. Aquesta situació crítica va acabar el 1925 amb el desembarcament de tropes espanyoles a Alhucemes.

L'embarcament

Em tocava fer el servei militar amb la lleva de l'any 1946 però em faltava un curs per acabar els estudis i vaig sol·licitar un any de pròrroga i em sortejaren amb la lleva de 1947. Em va tocar a Melilla i per pura coincidència, als dos amics, en Pacià i Basiló, que tenien un any menys que jo i els corresponia aquell mateix any fer la mili, també els va sortir Melilla, encara que cada u en un cos diferent: Pacià a Regulars-5, Basiló a Automobilisme i jo a Sapadors-10. A casa es disgustaren molt però a mi no em va semblar gens malament, perquè seria la manera de viatjar i veure nous paisatges i conèixer altres costums.

Va arribar-hi el dia, era el diumenge 14 de setembre de 1947, l'hora de sortida, les 6 de la tarda. El vaixell que ens esperava al Moll de la Fusta, davant de Capitania General, es deia «J.J. Sister», construït a Itàlia el 1896 i modernitzat amb motors nous el 1924. El port, convertit en marc i escenari d'un esdeveniment com és el comiat dels quintos que anàvem a Melilla, presentava un espectacle indescriptible on una munió de gent composta dels mateixos quintos, familiars, amics, nòvies i curiosos omplien de gom a gom tot el Moll de la Fusta, a més dels que s'havien enfilat als punts elevats de bona visibilitat per no perdre's cap detall. L'hora s'anava apropant i després d'acomiarar-nos dels pares i familiars, amb abraçades, besades, encaixades de mans i amb llàgrimes als ulls començàrem a pujar a bord.

Quan les campanes de l'església gòtica de Santa Maria del Mar tocaven les sis de la tarda i acabaven de passar-nos llista per enèsima vegada, ens va sobresaltar el xiscl estrident de la sirena del vaixell anunciant la sortida.

Tretes les amarres i amb el rum-rum dels motors posats en funcionament, la nau començà a separar-se de l'embarcador. Des de terra centenars de braços s'estiraven per donar-nos les mans, infinitat de mocadors s'agitaven, uns des de dalt del vaixell i d'altres des de terra, mocadors que no podíem mantenir-los enlaire molt de temps perquè havíem d'eixugar-nos les llàgrimes que corriën cara avall.

Tot d'una s'oïren les notes d'una cançó i tots els 1200 reclutes espontàniament, ens posàrem a cantar-la. Jo diria que mai fins aleshores cap cor ni orfeó han cantat una cançó amb tants participants ni amb tanta emoció. I mentre cantàvem:

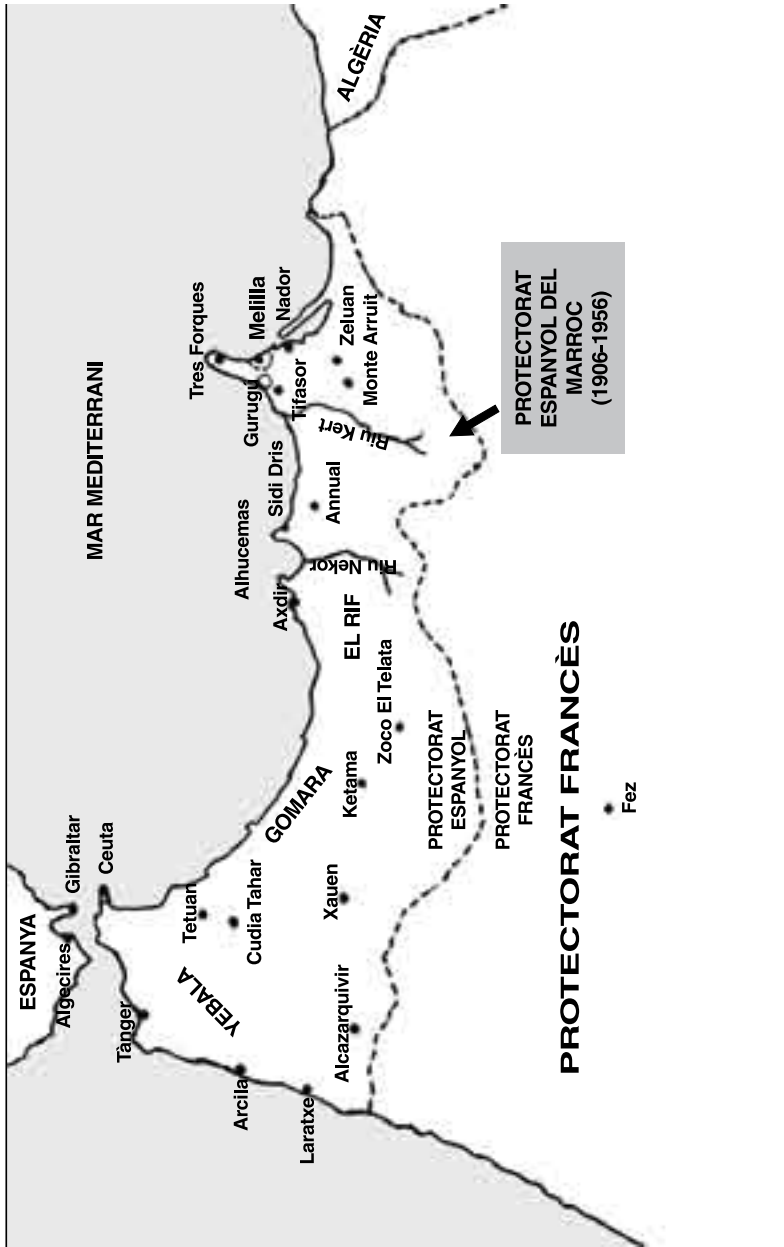
*Dolça Catalunya
pàtria del meu cor;
quan de tu s'allunya
d'enyorança es mor...*

el «J.J. Sister» anava poc a poc sortint del moll. La gent dels vaixells que es trobaven amarrats al port ens saludaven amb alegria. Crits de *Bon viatge! Bon viatge!* sentíem per tots costats.

L'arribada

Després de dos dies de viatge arribàrem a Melilla. El port, amb dos navilis mercants, i com si fos dintre d'una vall, la ciutat nova presidida pel conjunt del llegendari Gurugú. Eren les vuit del matí quan els motors es posaren en marxa novament, llevaren àncores i el nostre vaixell va anar directament al port, al seu destí final. S'oferia als nostres ulls la contemplació, per primera vegada, de les muralles de la ciutat, dintre de la qual s'hi trobava el nucli antic de la població.

Ningú ens esperava, el moll completament buit, de sobte, corrents, arribaven bandes militars, els instruments al coll i bufant. A la vegada, grups de soldats amb cartells indicadors dels diferents regiments. Començàrem a baixar per la passarel·la, bruts de dos dies sense rentar-nos,

Mapa del Protectorat Espanyol del Marroc (1906-1956).

la roba bruta també, de jeure per terra, i a més fèiem força pudor; mentrestant les bandes ja tocaven marxes i pasdobles. Em vaig despedir d'en Basiló i d'en Pacià i cadascú buscava amb la vista el cartell amb el nom del regiment al qual pertanyíem. A mi em tocà el regiment *Zapadores-10*. Passaren llista i després de comprovar que estàvem tots, l'oficial signà un document de conformitat. Camions militars carregaven els que havien d'anar-hi lluny a Villa Nador, Segangan, Dar-Drius, Zeluan, etc. Els que ens quedàvem a la ciutat anàvem a peu i cada grup seguí un camí diferent en direcció al seu aquarterament.

A l'arribar davant d'una caserna, l'oficial que ens comandava cridà ben fort: “*Al...to!*”. A sobre del frontispici de la gran porta hi havia una inscripció que deia: “*Todo por la Patria*”. L'oficial ens féu un discurs amb veu de mala llet, dient que “*Quiero que os dejéis los cojones fuera del cuartel*”. També ens va avisar que quan sortíssim de passeig mai no anéssim sols, ja que era perillós i que no féssim amistat amb cap moro, ni acceptéssim d'ells regals com tabac, perquè en realitat ens donarien *grifa*, que és una droga, i un cop drogats ens endurien a casa seva o al camp on ens sodomitzarien i ens matarien. Finalment ens va llegir uns articles del Codi de Justícia Militar, pels quals se'ns podia condemnar a pena de mort, consells de guerra i presó, segons el grau de la falta. Després d'això, altre vegada acoquinats, ens dugueren a la barberia i allí ens xollaren al zero i acte seguit a les dutxes en grups de 10 o 15 a la vegada, i al sortir ens donaren una granota de color caqui. Aquella caserna seria la nostra llar durant els dos anys llargs que duraria el servei militar.

El campament

Abans de jurar bandera férem el temps d'instrucció al campament, que estava situat al mig del desert, en un altiplà i es composava d'uns quants barracons rectangulars i dos locals un xic apartats que eren per a l'allotjament dels oficials un i l'altre per a magatzem i cantina. Tot això

estava envoltat d'una muralla, i tot construït amb blocs de pedra de forma irregular i units amb ciment. L'interior dels barracons era molt similar a les naus de la caserna de Melilla. No hi havia aigua, ni lavabos, ni comuna i per fer les necessitats fisiològiques havíem d'anar fora muralla a una rasa que usaven com a latrina i que un cop plena es tapava amb sorra i se'n feia una altra a continuació.

El campament era a Tifasor, lloc situat entre la falda oest del Gurugú i la costa occidental de Tres Forcas, i dista de Melilla, poc més o menys, uns vint quilòmetres. El rierol més proper al campament, segons el mapa, era el “zarga” (barranc) Tifasor, que segurament era on anàvem a rentar-nos-hi la roba. A uns tres quilòmetres del nostre campament hi havia el de Iasànem, i era on estava el campament de Regulars-5. Les dues localitats estan enclavades al territori de la cabila o tribu dels Beni-Gaffar. Actualment aquesta zona ja no pertany a Espanya.

Una vegada instal·lats començàrem la instrucció, tant física com mental; pel matí la física: marcar el pas, a la dreta, a l'esquerra, mitja volta. Primer sense l'arma, més endavant amb el mosquetó. Després el dinar i a la tarda tocava la retòrica, així anomenaven les classes orals. Ensenyaven, i ho havíem d'aprendre de memòria, les peces del mosquetó, l'orgullosos que havíem d'estar per servir la Pàtria, la bona persona que era el general Franco, ja que era com un pare per a nosaltres i durant tot el temps de durava la mili ens ensenyava i alimentava. Recordo que hi havia un recluta que era d'un poble del Pirineu i no entenia ni un borrall del castellà, i a més s'esverava de trobar-se enmig de tanta gent.

Un dia va ocórrer un fet luctuós que ens commogué a tots. Un matí, com cada dia després del toc de diana, el sergent va passar llista i aquesta vegada faltava un recluta. El buscaren per tot el campament i no aparegué. Un veí seu de llitera va dir que a una hora indeterminada de la nit va adonar-se com s'aixecava i sortia del barracó i va pensar que anava a

*Soldats espanyols de maniobres
a Mar Chica, Melilla,
novembre de 1947.*

orinar o a fer de ventre, i ell es va tornar a dormir. Quatre o cinc soldats veterans, armats amb el mosquetó, munició i motxilla amb queviures i aigua, sortiren a buscar-lo i tornaren al cap de dos o tres dies. L'havien trobat gràcies a un grup de corbs que voleiaven fent cercles sobre un punt concret. Allí el trobaren, tot nu i lligat de mans; l'havien sodomitzat i matat. Vaig recordar l'arena que ens donaren al pati de la caserna el dia de la nostra arribada. El cadàver el dugueren a Melilla i nosaltres vàrem seguir fent, com si res no hagués passat.

Vida casernària

Al tornar a la caserna, després de jurar bandera, ens encolomaren guàrdies, serveis de neteja i de cuina, a més d'instrucció, gimnàs i classes de teòrica. Les guàrdies eren de tot un dia, dues hores de vigilància i sis

de descans, tres vegades, armats amb el mosquetó i la cartutxera plena de bales. La guàrdia més enutjosa era la de la porta principal, perquè havies d'estar sempre a l'aguait de qui entrava i de qui sortia per saludar-lo si era un oficial o per avisar el caporal si entrava algú que no fos del nostre quarter.

Els serveis de neteja consistien a netejar les latrines, que eren uns plats de porcellana amb un forat al centre. Per netejar-ho s'usava una mànega amb aigua a pressió ajudant-se amb una escombra. El servei de cuina era sobretot pelar patates, hores i hores pelant fins que els dits et feien mal de tant agafar el ganivet, però encara era pitjor si et tocava netejar els estris de cuina: olles i cassoles de ferro grandioses, enormes, doncs quedaves xop i enllardat en extrem. Per això tothom intentava buscar-se un “*enchufe*”, una recomanació per poder-se deslliurar dels serveis, excepte els de guàrdia, dels quals era impossible lliurar-se. Després d'una sèrie de gestions, i tenint en compte els meus

Soldats del cos de guàrdia en un moment de descans, Melilla, 1948.

estudis de delineant, em vaig poder col·locar en un despatx de l'oficina de topografia i estava a les ordres directes del Comandant Major. Estava com un rei, però després, quan llicenciaren la lleva de 1946, faltava gent i m'assignaren altres feines complementàries, com tenir cura de la biblioteca dels oficials, fer-hi de gastador i formar part del cos de guàrdia de la Comandància Militar.

El menjar era bastant deficient, molt deficient. Mongetes corcades, cigrons corcats, sopa de fideus sense fideus, només aigua bullida amb una pastilla de “sopicaldo” i com a màxim un o dos fideus; tot el menjar era del mateix estil. Segons quin capità estigués aquell mes de cuina, el menjar era dolentíssim o simplement dolent. Hi havia dies que per dinar ens donaven “*judías blancas con chorizo*”, però no a tothom li tocava “*chorizo*” i pe sopar ens posaven “*alubias encarnadas a la vinagreta*” i naturalment tant les blanques com les vermelles plenes de corcs.

Les maniobres

El quarter d'enginyers *Zapadores-10*, al qual jo pertanyia, era l'encarregat de reparar o muntar de nou els ponts que a causa d'una riuada, una ventada o altres fets s'haguessin malmès i de tant en tant sortíem també a fer pràctiques per arreglar carreteres o muntar o desmuntar ponts. Una sola vegada vaig anar-hi de maniobres per arreglar un tros de carretera rural. Però un cop se'n van fer unes maniobres conjuntes amb tot el cos d'exèrcit de Melilla i jo hi vaig participar voluntàriament. La meva missió seria dibuixar a mà alçada, els perfils de les muntanyes amb indicació aproximada de l'alçada de cadascuna. Les maniobres durarien una setmana. La ruta d'aquestes maniobres, que van tenir lloc el 1948, va passar per Nador, Tauima, Monte Arruit i va finalitzar a Tistutin. Totes aquestes poblacions i llocs ara pertanyen al Marroc i formen part de la regió del Rif.

Sortírem un dilluns. L'expedició la formaven tres carros tirats per matxos de la nostra caserna, carregats amb tendes de campanya, mantes, llençols, municions, queviures, aigua i estris de cuina. Tant els soldats, que no recordo quants érem, com els comandaments, el camí el faríem a peu amb el mosquetó a l'espatlla, menys jo, que duria un bloc i un llapis a les mans. A cada parada per dinar els soldats havien de buscar llenya, fer-hi foc, preparar el menjar, després rentar plats i olles i recollir-ho tot. La marxa no era gens pesada i anàvem com de passeig, parlant ara amb un, ara amb l'altre.

Passàrem per alguns poblets o *cabiles* constituïts per unes poques cases, molt separades unes de les altres, i cada habitatge, anomenat *jaima* era simplement una cabana de forma circular d'una sola estança, feta de matolls i herbes seques, tot amassat amb fang, d'una alçada de poc més d'un metre i mig la part més baixa. Al centre un pal bastant més alt, per lligar el sostre, amb molta pendent i fet per feixos de matolls, llargs, entrellaçats, de manera que quan plovia no entrava aigua a dintre. Vàrem estar parlant amb uns moros que vivien en aqueix lloc, els donàrem tabac, xocolata i alguna cosa més. No hi havia cap dona, estaven, les grans a treballar en una petita parcel·la que tenien i a portar aigua, les joves a buscar llenya i les petites a pasturar les quatre cabres que tenien.

Ens mostraren la *jaima* per dintre, entràrem ajupits, el portal era una obertura de poc més d'un metre d'alçada tapada per una cortina. A dins hi vivia tota la família, composta pel cap amb dues dones, no podia tenir-ne més perquè era pobre, tres fills, un noi i dues noies, els pares d'ell, les cabres, el gos i unes poques gallines. A dintre tenien unes màrfegues per dormir, i un munt de roba com mantes i vestits. Era molt penós veure tanta misèria, la gent d'aquestes cabiles malviven en una terra pobra i seca, i si això no fos prou, quasi tots tenien escampat pel seu cos nafres purulentes, que segons es comentava entre els soldats, eren degudes a la sífilis.

Un altre dia que el sol lluia amb força i escalfava de valent, ens toparèm amb una plaga de llagostes. Veierem de lluny com s'apropava un núvol fosc i sentíem un brunzit suau, tènue i a mida que se'ns apropava començarem a topar contra nosaltres algunes coses que volaven, aleshores descobrirem que eren llagostes. La bonior augmentava, xocaven violentament contra nosaltres a centenars, havíem de dur les ulleres de sol posades i la boca ben tapada. Els muls amb el cap cot, cada vegada que al caminar posaven la peülla a terra xafaven un bon grapat d'ortòpters, les rodes dels carros deixaven les roderes plenes d'una massa gelatinosa i els nostres peus semblava que anéssim trepitjant clofolles d'ous.

La marxa arribava a la seva fi, i al lloc i dia previst ens trobàrem els components d'altres casernes: Automobilisme, Infanteria, Regulars, Artilleria, en resum estava tot el cos d'exèrcit en ple. Els comandaments de cada regiment es reuniren per organitzar el que i com s'havia de fer. I el que s'havia de fer era fer fora un imaginari enemic que ocupava uns turons una mica més endavant, i els sapadors muntarien un pont mentre els altres disparaven. Començaren les maniobres, els canons, metralladores i mosquetons disparaven a tort i a dret, i armaren un guirigall de tals dimensions que les Falles de València feien el ridícul al costat d'aquell sacramental. Els sapadors estàvem espantats, ja que mentre fèiem veure que muntaven un pont, sentíem xiular per sobre nostre els obusos i les bales dels que disparaven. Però tot va anar molt bé, ningú va prendre mal i ho celebràrem tots junts amb un bon dinar, amb vi abundant, postres i cafè.

Passeig per Melilla

Cada dia a la tarda i els diumenges i festius matí i tarda, si no estàvem de guàrdia, podíem sortir de passeig, anar al cinema o trobar-nos amb els amics. Melilla tenia pocs alicients per passejar, i

Nens rifenys venent figues de moro.

menys encara per als soldats. Podíem anar al cinema, anar al *Real*, al *Polígono*, que eren dos barris de la ciutat, també podies anar de putes. La *Plaza de España* era el lloc més adient per passejar-hi, ja que era bastant gran, amb arbres, jardins i bancs. El carrer més transitat per la seva situació i elegància era l'*Avenida del Generalísimo*, amb bonics edificis, establiments selectes, caixes i bancs, clubs i terrasses de cafè i salons de te. Era un passeig lloc de cita de la joventut benestant, que junt amb militars d'alta graduació i alguns jueus adinerats omplien les terrasses de clubs i cafeteries. No hi havia per aquesta avinguda moros esparracats demanant almoina, puix la policia militar els feia fora perquè no molestessin els senyors arrapapats. A l'estiu anàvem a la platja anomenada Mar Chica, una llacuna a l'est de Melilla, de 20 km de llargària per 10 d'amplada, sense onada de cap mena. Anàvem en grups i un de la colla es quedava a guardar la roba, perquè a la més mínima te l'havien fotut.

El barri del *Polígono* era als afores de la ciutat, i era en general el barri dels marginats on malvivien la gran majoria dels moros de Melilla. L'excepció eren els pocs que tenien algun establiment per prendre el te amb bunyols, vendre queviures i articles variats de dubtosa procedència. Al mercat, el zoco com diuen ells, o soc en català, la majoria de coses per vendre, tant si eren per menjar com si no, les tenien escampades a terra, i la gent al caminar aixecava molta pols que anava a caure a sobre dels articles. També hi havia un apartat del soc on unes poques guinguetes venien articles en gra com arròs, cigrons, blat de moro o sucre. En un altre indret exposaven la carn penjant-la d'un travesser posat entre dos pals. Tant el sucre com la carn, sense cap mena de protecció, estaven sempre plenes de mosques. Et puc assegurar que mai en la vida he vist tantes mosques com en aquest soc del Polígono de Melilla.

En aquest barri els carrers estaven sense asfaltar, les cases quasi totes de fusta i llaunes de bidons, més que cases eren barraques que es construïen ells mateixos quan venien d'alguna jaima d'un poblet o cabila. A l'estiu els nois moruns anaven a vendre figues de moro pels carrers i per les casernes. Era el meu berenar durant molts dies. També era normal veure dones mores traginant grans gerros d'aigua de la font fins a les cases, ja que no tenien aigua corrent.

El Real era aleshores un barri de la classe benestant amb dues zones separades del nucli de la població: una, la de les cases de putes, l'altra la del "*mercadillo*". Els soldats quan parlàvem del Real ens referíem exclusivament a un lloc concret que n'era el feu dels jueus, on ells tenien un soc que anomenaven "*el mercadillo*", amb guinguetes fetes d'obra. N'havien una vintena on es venia de tot per fer regals i que nosaltres anàvem a comprar quan sortíem de permís. Amb els jueus, i també amb els moros, havíem de regatejar-ho tot, perquè sempre demanaven un preu molt alt. Discutíem, oferíem menys de la meitat, anàvem a una altra parada i al final compràvem a la que ens donava el preu més baix.

*Venda de carn a
l'aire lliure, 1948.*

A Melilla hi havia jueus, moros i cristians. D'una banda els jueus, propietaris de la majoria de comerços, botigues i bancs, són gent de bona posició econòmica, vivint en bones cases amb tota les comoditats d'aquella època. D'altra banda els cristians, la gran majoria procedents de la Península, militars d'alta i mitjana graduació, i civils ocupant tots els estaments públics i privats, i tots vivint bé, més o menys com els jueus. Entre aquesta classe social i els moros hi ha els de classe treballadora i amb ells els sotsoficials i també els caporals de primera, la majoria homes grans, casats i amb una paga molt minsa. La classe treballadora estava formada per espanyols, quasi tots d'Andalusia, que feien els oficis de manobres, lampistes, mecànics, fusters, etc.

Mentrestant, els nadius, els moros, malvivien en barraques o cases molt velles sense llum ni aigua, ni escoles per als fills. Els infants amb

un índex de mortaldat molt alt i les persones grans amb una esperança de vida molt curta, a causa de la fam, la misèria i les malalties. Els joves sempre pel carrer, rapinyant el que podien a les hores de dinar i sopar, a les portes de les casernes a recollir les sobres del ranxo dels soldats. Les joves ho tenien clar: es prostituïen tan aviat com podien per dur alguns diners a casa.

Fotos realitzades per l'autor.